

21^η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

4 & 5 Ιουνίου 2021
Στην τηλε-πλατφόρμα του ΕΚΠΑ

Book of abstracts

Οργανωτές:

Εθνικόν & Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης

Εγγραφή στο hetgreece@gmail.com

21^{ης} Συνάντηση Ελλήνων Ιστορικών της Οικονομικής Σκέψης

4 & 5 Ιουνίου 2021

Book of abstracts

Οικονομικά και Πόλεμος: Θεωρία παιγνίων και Επιχειρησιακή Έρευνα την περίοδο του Β΄ Π.Π.

Ευάγγελος-Χρήστος Λειβιδιώτης, *TOE, ΕΚΠΑ*

Στόχος της εισήγησης είναι η ανάδειξη της επίδρασης που είχε η επιστράτευση αρκετών οικονομολόγων την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τόσο στην εξέλιξη της οικονομικής σκέψης όσο και στις αντιλήψεις των στρατιωτικών. Οι στρατιωτικοί έμαθαν να σκέφτονται με έναν πιο “οικονομολογικό” τρόπο, εισάγοντας κριτήρια οικονομικής θεωρίας στην λήψη στρατηγικών αποφάσεων, ενώ οι οικονομολόγοι ανέπτυξαν ιδέες και θεωρίες που χρησιμοποιήθηκαν μεταπολεμικά στην περαιτέρω ανάπτυξη συγκεκριμένων σχολών οικονομικής σκέψης. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στα πεδία της Επιχειρησιακής Έρευνας, της Θεωρίας Παιγνίων και στην εξέλιξη των νεοκλασικών οικονομικών. Η εισήγηση επιχειρεί να αναδείξει το γεγονός πως στα πλαίσια ενός ολοκληρωτικού πολέμου (όπως ο Β΄ Π.Π.), καθώς η κοινωνία γίνεται πολεμική, ο στρατός δεν χρησιμοποιεί απλά την ήδη παραχθείσα γνώση αλλά επηρεάζει έμμεσα ή άμεσα την παραγωγή νέας. Αναλύοντας την εξέλιξη των οικονομικών ως κοινωνικής επιστήμης είναι σημαντικό να έχουμε υπόψιν και αυτήν την πτυχή τους, η οποία συχνά αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται πάντα σε βάθος.

Από τη Spreenhamland στο Andover. Οι ιδεολογικές και κοινωνικό-οικονομικές παράμετροι της σύγκρουσης πάνω στο όριο δύο κόσμων.

Σταμάτης Μαλάνος, *Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ*

Κάπου στα 1845, στο Workhouse του Andover οι τρόφιμοι θρυμματίζουν τα κόκκαλα των νεκρών με στόχο την παραγωγή λιπάσματος για τα γειτονικά αγροκτήματα. Ωσπου μια μέρα ξεκίνησαν να τρώνε τις σάρκες των συνανθρώπων τους που ο χρόνος δεν είχε ακόμα προλάβει να εξαφανίσει. Και όμως, μόλις πενήντα χρόνια πριν, ένα επαρχιακό δικαστήριο με μια ιστορική του απόφαση είχε διαμορφώσει ένα τελείως διαφορετικό σκηνικό θεσπίζοντας μια κλίμακα επιδότησης των φτωχών που βασίζονταν στο ύψος της τιμής του ψωμιού.

Το 1944 κυκλοφόρησε ο Μεγάλος μετασχηματισμός. Στο βιβλίο του αυτό ο Κάρλ Πολάννι υποστηρίζει ότι δεν ήταν η δημιουργία του σύγχρονου Κράτους συνέπεια των μετασχηματισμών της οικονομικής δομής αλλά ότι στην πραγματικότητα συνέβη το αντίθετο. Κεντρική θέση στα πλαίσια της νέας πολιτικής είχε η δραματική επιδείνωση της ζωής των απόκληρων και η σχεδόν ολοσχερής κατάργηση κάθε εξωτερικής βοήθειας και κοινοτικής αλληλεγγύης ως το ύστατο μέσο για να οδηγηθούν στη μετανάστευση και στη βιομηχανία.

Όμως ο μεγάλος μετασχηματισμός μπορεί να μην γεννήθηκε στο ίδιο χρονικό σημείο όπου τα αποτελέσματά του μπόρεσαν να γίνουν ορατά. Υπήρξαν παράγοντες που η ανασηματοδότηση τους δημιούργησαν τα υποκείμενα, τις ιδέες και τη συναίνεση που ήταν απαραίτητη για να ευοδωθούν τέτοιου μεγέθους αλλαγές. Θα παρουσιάσουμε λοιπόν κριτικά το παραπάνω πλαίσιο τονίζοντας τη συμπληρωματικότητα της σκέψης των Πολάννι και Φουκό που από διαφορετικές αφετηρίες φωτίζουν τον καθοριστικό ρόλο της Πολιτικής στη διαμόρφωση της ανθρώπινης μοίρας.

Οι σχέσεις οικονομίας, πολιτικής και πολιτισμού. North, Wallis, Weingast (2009): Βία και κοινωνικές τάξεις πραγμάτων. Ένα εννοιολογικό πλαίσιο ερμηνείας της γραπτής ανθρώπινης ιστορίας.

Βασίλης Ρουσόπουλος, ΤΕΙ Λάρισας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στις κοινωνίες υπάρχει ενδημική βία και κάθε κοινωνική τάξη πραγμάτων επιλύει διαφορετικά το πρόβλημα της βίας. Διακρίνονται τρεις κοινωνικές τάξεις πραγμάτων: αρχικά η κοινωνία των τροφωσυλλεκτών, μετά την αγροτική επανάσταση η κοινωνία περιορισμένης πρόσβασης (φυσικό κράτος) στις οικονομικές και πολιτικές δραστηριότητες και μετά τη βιομηχανική επανάσταση η κοινωνία ελεύθερης πρόσβασης.

Στις κοινωνίες περιορισμένης πρόσβασης ειδικοί της βίας προσφέρουν προστασία με αντίτιμο διάφορα προνόμια. Ο έλεγχος της κοινωνίας γίνεται με τη θρησκεία, την κυβέρνηση, τη δικαιοσύνη και τον στρατό. Μεταβολές κυρίως σε οικονομικούς παράγοντες, όπως κακές σοδειές και τεχνικές μεταβολές, γίνονται αιτίες για αλλαγή της δύναμης των διαφόρων ομάδων των ελίτ και εμφάνισης νέων ελίτ. Έτσι μεταξύ των ελίτ υπάρχει διαρκώς μία πάλη για τη θέση τους στο σύστημα των προνομίων.

Η μετάβαση στις κοινωνίες ελεύθερης πρόσβασης για όλους άρχισε με τη μετατόπιση της ισχύος από τη γαιοκτησία στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις, εν μέρει με επαναστάσεις και αιματοχυσίες. Στα μισά του 19ου αιώνα επετεύχθη η δυνατότητα για όλους για ίδρυση κεφαλαιουχικών εταιριών και σταδιακά η καθολική ψήφος. Επίσης η ενσωμάτωση, μετά από αγώνες, των εργατών με το σύστημα κοινωνικών παροχών και την ίδρυση συνδικάτων.

Κριτική: Η θέση περί ενδημικής βίας και η έννοια του φυσικού κράτους νομιμοποιεί τη δουλεία, τη φεουδαρχία και τα αυταρχικά καθεστώτα. Η ιστορία εκλαμβάνεται ως πάλη μεταξύ των ελίτ και οι σχέσεις ελίτ και μη ελίτ αναφέρονται οριακά, μία μονομερής θεώρηση της ιστορίας.

Andreas Papandreou's economic thought 1943-1963

Μιχάλης Ζουμπουλάκης, ΤΟΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

The post-war years, until circa 1965 were extremely productive for mainstream economic theory. Samuelson's *Foundations* (1947) mark the beginning of a new era, that of 'Neoclassical Synthesis'. Still, in many sub-fields of economic analysis there are path-breaking contributions that largely exceed the boundaries of Neoclassical Synthesis, in General Equilibrium Theory (Arrow-Debreu), in monetary

theory (Friedman), in price and competition theory (Machlup, Stigler, Galbraith), in macroeconomic theory (Muth, Tobin, Solow), in Game Theory (von Neumann and Morgenstern, Nash, Savage) and in welfare economics (Arrow, Sen).

How is Papandreou participating in all that? In what fields? What was the impact of his contributions? Our aim here is to make a critical assessment of Papandreou's main theoretical contributions from the perspective of the history of economic thought. We believe that Papandreou merits to be mentioned in the post-war history of economic thought for two of his contributions, competition theory and the experimental work on consumer theory. In the first case, he suggested a novel way of evaluating monopolistic power of a firm through a coefficient measuring its penetration in the market. In the second case, he proposed an original way of testing experimentally whether individual preferences satisfy the axiom of transitivity. Moreover, he actively participated in the methodological controversy of the early 1960's between Friedman, Samuelson, Machlup and others, on the realism of economic assumptions and the empirical meaning in Economics.

Η Ανθρωπογενής Κλιματική Αλλαγή μέσα από την θεωρία της Μεταβολικής Ρήξης

Χαράλαμπος Πουλάκης (ΤΟΕ, ΑΠΘ) και Αθανάσιος Πουλάκης (ΤΟΕ, ΑΠΘ)

Σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα του Παγκόσμιου Μετεωρολογικού Οργανισμού, η μέση παγκόσμια θερμοκρασία το 2020 ήταν περίπου 1,2° C υψηλότερη σε σχέση με τα επίπεδα βάσης του 1850-1900. Στο πεδίο των φυσικών επιστημών, υπάρχει ευρύτατη συμφωνία ότι για αυτές τις μεταβολές στην μέση θερμοκρασία της Γής ευθύνεται κυρίως η ανθρώπινη δραστηριότητα. Η «ενεργειακή βάση» της παγκόσμιας οικονομίας, από τον 19^ο αιώνα μέχρι σήμερα, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην χρήση ορυκτών καυσίμων. Η χρήση των καυσίμων αυτών όμως, προκαλεί πλεονάζουσες εκπομπές Αερίων του Θερμοκηπίου (ΑτΘ), όπως το διοξείδιο του άνθρακα CO₂, με αποτέλεσμα την δραματική αύξηση των συγκεντρώσεων των ΑτΘ στην ατμόσφαιρα. Η ανθρωπογενής παρέμβαση στο φαινόμενο του θερμοκηπίου λοιπόν, προκαλεί την υπερθέρμανση του πλανήτη που με την σειρά της επιφέρει την ανθρωπογενή κλιματική αλλαγή. Εκτός αυτών όμως, ο άνθρωπος μέσω αλλαγών στη χρήση της γης, όπως είναι η αποψίλωση των δασών, υποβαθμίζει περαιτέρω την δυνατότητα του φυσικού περιβάλλοντος να απορροφά τις πλεονάζουσες εκπομπές. Σκοπός της παρουσίασης μας είναι, να προσεγγίσουμε το ζήτημα της ανθρωπογενούς κλιματικής αλλαγής μέσα από την οπτική της κλασσικής πολιτικής οικονομίας και συγκεκριμένα μέσα από την θεωρία της μεταβολικής ρήξης.

Institutional Economics and Labour Market Policies: The Contribution of the Old Institutional School

Σταύρος Δρακόπουλος (ΙΦΕ, ΕΚΠΑ) και Ιωάννης Κατσελίδης (ΟΕ, ΟΠΑ)

Old institutional economists conceived of the economy as a nexus of institutions, underlining, therefore, the significant role of institutional and non-market factors in the functioning of an economic system. They also criticised those who define (economic) welfare only in terms of efficiency and satisfaction of consumer interests; institutionalists instead focus on issues related to justice, human self-development and labourers' welfare. In this context, early institutionalists made substantial contributions towards the field of labour policy and they were pioneers in the formulation of several measures with respect to economic and social policy. For instance, various modern institutions and labour market policies, such as unemployment benefits, industrial training and active employment policies, were implemented in the US, during the first decades of the 20th century, after the recommendation of the institutional labour

economists. Therefore, their ideas, besides being interesting from a historical point of view, may also be useful in today's analysis of economic problems and the functioning of modern labour markets.

Η έννοια της θεσμικής μακροθεμελίωσης στο έργο του Thorstein Veblen

Στεφανής Γεώργιος, TOE, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σκοπός της παρούσας εισήγησης αποτελεί η ανάλυση της έννοιας της θεσμικής μακροθεμελίωσης στο έργο ενός εκ των ιδρυτών της Παλαιάς Θεσμικής Σχολής, του Thorstein Veblen. Η θεσμική μακροθεμελίωση αφορά την αναγνώριση, ότι η ατομική ορθολογικότητα και συμπεριφορά βασίζεται στην αλληλεπίδραση των θεσμών μεταξύ τους, οι οποίοι αποτελούν τα μακρο-θεμέλια μιας οικονομίας, και πηγάζει από την ίδια τη φύση των θεσμών, οι οποίοι προκύπτουν ως αναδυόμενες ιδιότητες λόγω της εγγενούς αβεβαιότητας των ατόμων σχετικά με τα αποτελέσματα των πράξεών τους. Με βάση τον παραπάνω ορισμό θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε όλα εκείνα τα σημεία στο έργο του Veblen, όπου ο συγγραφέας υποστηρίζει την αναγκαιότητα για θεσμική μακροθεμελίωση. Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι ο Veblen αναγνώρισε ότι η ατομική συμπεριφορά βασίζεται στην αλληλεπίδραση των θεσμών και συγκεκριμένα στη σύγκρουση ανάμεσα στις παλαιές και νέες συνήθειες της σκέψης, που προκύπτουν σε μια κοινωνία και σε μια οικονομία ως αναδυόμενες ιδιότητες.

Institutional change revisited: A dialogue between Douglass North and the Original Institutional Economics

Κωνσταντίνος Λοΐζος, ΚΕΠΕ & TOE, ΕΚΠΑ

This paper revisits the issue of institutional change which, in some respects, has been a point of communication and congruence between the Original Institutional Economics (OIE) and the New Institutional Economics (NIE) of Douglass North. Yet, the emphasis of my argument is not on whether Douglass North has shifted towards the OIE but rather the need for institutionalists of both the OIE and the Northern variety to advance in a new common territory that would be beneficial both from a theoretical and policy perspective. North's late views clarify the individual basis of how choices are made. But this is not enough to implement policies for social reform. Since action is collective, one needs to know why individuals with a multiplicity of perceptions come to converge in specific actions, thus comprising a *collective of action*, whilst at the same time the same individual may participate in many different such collectives of actions. On the other hand, OIE emphasis on individual cultural embeddedness implicitly recognizes that holistic entities are both ontologically, and from a policy perspective, more amenable to study and intervention. But the dynamics of this approach are not fully developed since people may belong in many conflicting groups or organizations and these memberships might change through a cognitive process such as the one described by North. This paper is an attempt to explore this common ground and problems between late Douglass North and the OIE.

Μια κριτική παρουσίαση της βιοοικονομικής του Nicholas Georgescu-Roegen

Νίκος Καλογεράς, TOE, ΕΚΠΑ

Επιχειρείται μια παρουσίαση του έργου του Nicholas Georgescu-Roegen όσον αφορά στη βιοοικονομική του «περίοδο». Πιο συγκεκριμένα, εστιάζουμε στην εισαγωγή της έννοιας της εντροπίας στην ανάλυση της εξέλιξης της οικονομικής διαδικασίας και στον τρόπο με τον οποίο η σύζευξη

θερμοδυναμικής και οικονομικών αναδεικνύει τη σημασία τόσο των δυνατοτήτων εισροών ενέργειας και ύλης προς την οικονομική διαδικασία όσο και των εκροών των πάσης φύσης απορριμμάτων από αυτή. Η συζήτηση αυτή έχει ως σκοπό και μια επανεκτίμηση του προβλήματος σπανιότητας όσον αφορά στην σχέση του με την οικονομική διαδικασία, με βασική συνέπεια την απόρριψη της συμβατικής θεώρησης της τελευταίας ως μιας κυκλικής και αναστρέψιμης διαδικασίας. Γίνεται επίσης αναφορά στη σχέση της θεωρίας του συγγραφέα με τα προτάγματα της αποανάπτυξης. Τέλος, επιχειρείται και μια κριτική αποτίμηση όλων των παραπάνω με έμφαση στα πιθανά «τυφλά» σημεία τους όσον αφορά στις ειδικές κοινωνικές σχέσεις οι οποίες κυριαρχούν στον καπιταλισμό.

Ricardo's Theory of Value is Alive and Well in Contemporary Capitalism

Λευτέρης Τσουλφίδης, TOE, ΠΑΜΑΚ

This article begins by utilizing Ricardo's numerical examples in the effort to derive theoretical statements about the changes in relative prices induced by changes in the distributive variables and production (turnover) times. According to Ricardo, the intertemporal growth rates in relative (market) prices are not too different from the respective growth rates of production (or equilibrium) prices and depend primarily on the growth rates of unit labor values and secondarily on capital intensities. The article continues by testing the extent to which Ricardo's main thesis by utilizing input-output data from the USA and China. The derived results lend overwhelming support to Ricardo's principles.

Η πολιτική οικονομία της έννοιας του χρόνου στη Γενική Θεωρία του John Maynard Keynes *

Βλάχης Μισσός, ΚΕΠΕ & TOE, ΕΚΠΑ

Στο κείμενο της *Γενικής Θεωρίας* του Keynes, η πολιτική οικονομία του χρόνου εισάγεται με δύο, τουλάχιστον, τρόπους. Πρώτον, ο Keynes αντιστρέφει την αιτιότητα της επένδυσης και της αποταμίευσης θεμελιώνοντας την άποψή του στη βάση της χρονικής προτεραιότητας που κατέχει η πρώτη. Δεύτερον, έχοντας μια ριζικά διαφορετική άποψη για τη φύση, σημασία και λειτουργία του χρόνου, επαναπροσδιορίζει το περιβάλλον λήψης των επενδυτικών αποφάσεων, σε μια απόπειρα να προσεγγίσει την πραγματικότητα, παρακάμπτοντας την αναλυτική ευκολία του θετικιστικού λογισμού της κυρίαρχης θεωρίας. Στην ενότητα 2 εισάγεται η έννοια της *οριακής αποδοτικότητας του κεφαλαίου* (ΟΑΚ) η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία της μακροχρόνιας τάσης των καπιταλιστικών οικονομιών. Στην ενότητα 3, παρουσιάζονται ορισμένες επιλεγμένες βιβλιογραφικές αναφορές οι οποίες αναδεικνύουν την πρόωμη υποδοχή των ιδεών του Keynes από ετερόδοξους στοχαστές της εποχής του, υπογραμμίζοντας το χαρακτήρα μιας μακρινής συγγένειας μεταξύ κεϋνσιανής και μαρξιστικής σκέψης. Στην ενότητα 4 υπογραμμίζεται η σημασία του χρόνου και η ορολογία που πλαισιώνει το ζήτημα της *αβεβαιότητας* ενώ, στην ενότητα 5, αποσαφηνίζεται η διάκριση μεταξύ βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων προσδοκιών, εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους η ΓΘ δεν εντάσσεται στο συμβατικό πλαίσιο ανάλυσης της γενικής ισορροπίας.

* Η παρούσα έρευνα συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στο πλαίσιο της Πράξης «Ενίσχυση Μεταδιδασκτόρων ερευνητών/ερευνητριών - Β' Κύκλος» (MIS-5033021), που υλοποιεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (IKY).

Η αφηρημένη εργασία στο ‘Κεφάλαιο’ του Καρλ Μαρξ.

Σπύρος Λαπατσιώρας, ΤΟΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στην εισήγησή μας παρουσιάζεται η έννοια της αφηρημένης εργασίας στο ‘Κεφάλαιο’ του Καρλ Μαρξ. Εξετάζονται ερμηνείες που έχουν προταθεί για την εννοιολόγησή της, την σημασία της και την σχέση της με άλλες έννοιες του ‘Κεφαλαίου’ και επιχειρείται μία συνεκτική μεθοδολογικά διασύνδεσή της με άλλες μαρξικές έννοιες όπως η αξία και το χρήμα. Στη συνέχεια εξετάζεται η σημασία της για την εννοιολογική διάρθρωση του ‘Κεφαλαίου’.

Η Οικονομική Σκέψη στην Επανάσταση του 1821

Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, ομότιμος καθηγητής, ΤΟΕ, ΕΚΠΑ

Μέχρι πρόσφατα η υπάρχουσα βιβλιογραφία για τον χαρακτήρα της επανάστασης του 1821 υποδείκνυε δυο εναλλακτικές ερμηνείες αυτού του γεγονότος. Η πρώτη υπογράμμιζε ότι ο αγώνας ήταν εθνικοαπελευθερωτικός, μια επανάσταση υπόδουλων για την αποτίναξη του δυνάστη και η δεύτερη ότι ήταν αστικοδημοκρατικός, η προσπάθεια εγκαθίδρυσης, ενός καθεστώτος ελευθερίας, ισότητας και δικαιοσύνης εκ μέρους μιας ως τότε, υποταγμένης αστικής τάξης, Τελευταία προτάθηκε μια τρίτη που ισχυρίζεται ότι ο αγώνας για την ανεξαρτησία ήταν «φιλελεύθερος» και ότι οι επαναστάτες του 21 διέπονταν από φιλελεύθερα ιδανικά.

Αναμφίβολα και με κατάλληλο χειρισμό ιστορικών γεγονότων, πηγών, κειμένων, αποφάσεων και πρωτοβουλιών των ξεσηκωμένων μπορεί κανείς να οικοδομήσει διαφορετικά αφηγήματα για το χαρακτήρα του ξεσηκωμού των Ρωμιών/Γραικών/Ελλήνων και της προσπάθειας τους αποτίναξης του Οθωμανικού ζυγού. Η παρούσα σύντομη συμβολή έχει ως αντικείμενο το φωτισμό της επανάστασης του 21 από τη σκοπιά της ιστορίας της οικονομικής σκέψης, μια παραμελημένη οπτική γωνιά στην διεξαγομένη συζήτηση για τα 200 χρόνια της ανεξαρτησίας, που έχει, νομίζουμε, πολλά να συμβάλει στην επιστημονική αναζήτηση. Άλλωστε η μη συμπερίληψη οικονομικών παραμέτρων σε οποιαδήποτε ερμηνεία κοινωνικοπολιτικών ανακατατάξεων δημιουργεί δυσαναπλήρωτο ερμηνευτικό κενό.

Ο θεσμός της ανώνυμης εταιρείας: η μεταφορά και προσαρμογή του στην Ελλάδα 1821-1931

Ιωάννα Σαπφώ Πεπελάση, ομότιμη καθηγήτρια, ΟΠΑ

Η Ανώνυμη Εταιρεία (ΑΕ) είναι ένας από τους πιο εμβληματικούς θεσμούς του καπιταλισμού. Θεωρείται από πολλούς ως η «ανώτατη» μορφή οργάνωσης της επιχειρηματικής δράσης και για τον λόγο αυτό αναλύεται στη βιβλιογραφία ως σημαντική θεσμική μεταρρύθμιση. Η εθνική μας ιστορία γύρω από το πώς μεταφυτεύθηκε ο θεσμός της ΑΕ στην Ελλάδα είναι ελάχιστα γνωστή αλλά είναι ενδιαφέρουσα, για τον λόγο ότι αφορά τη διαδικασία εισαγωγής ενός εξελιγμένου δυτικού θεσμού σε ένα «ανέτοιμο» περιβάλλον, δηλαδή σε μία κατά βάση φτωχή αγροτική κοινωνία που είχε μόλις αποτινάξει τον Οθωμανικό ζυγό. Η ανάλυση των αλληλουχιών της συγκεκριμένης ιστορικής πορείας συνιστά για μας σήμερα μια δύσκολη πρόκληση που αποβαίνει, όμως, διαφωτιστική ως προς το τι συνεισέφερε στην όλη διαδικασία αφενός η ίδια η κοινωνία –οι επιχειρηματίες και αφετέρου η πολιτική και πνευματική ηγεσία η οποία προχώρησε στη δημιουργία του εγχώριου νομικού πλαισίου για την εδραίωση του σημαντικού νεωτερικού θεσμού της ΑΕ.

Στο κείμενο αυτό θα εστιάσουμε στη σημασία της γενικότερης ιστορικής συγκυρίας και στις συγκεκριμένες εσωτερικές δυνάμεις που προκάλεσαν την μεταφύτευση και θεσμική εξέλιξη της ΑΕ. Επίσης, η ανάλυση θα παρουσιάσει τον ρυθμό εξάπλωσης, την εσωτερική δομή και κατανομή των ΑΕ στην Ελλάδα από τότε που πρωτοεμφανίστηκαν έως την δεκαετία του 1930.

The 1918-19 Influenza Pandemic in Economic History

Νικόλαος Προδρομίδης (*CINCH, University of Duisburg-Essen*), **Martin Karlsson** (*CINCH, University of Duisburg-Essen*) & **Daniel Kühnle** (*CINCH & IZA, University of Duisburg-Essen*)

This paper provides a literature review of papers on the 1918-19 influenza pandemic with a focus on methodological challenges that arise in the context of causal estimation. We start out with a descriptive overview of the pandemic using a purpose-built dataset covering the entire Swedish population, comparing and contrasting our results to what is previously known about the pandemic. Our literature review covers studies that examine the effect of the pandemic on several economic outcomes and the role of contextual factors and non-pharmaceutical interventions. Throughout, we discuss the identifying assumptions required for causal estimation, test these assumptions empirically where possible, and evaluate the external validity within the Swedish context. Our review concludes by summarizing our findings and highlighting some of the priorities for future research.

Το ελληνικό κράτος σε κρίση. Μια προσπάθεια αποτίμησης των τριών επίσημων χρεοκοπιών (1843,1893,1932)

Θανάσης Νασιάρας, *ΣΟΕ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Η Ελλάδα είναι το μοναδικό γνωστό παράδειγμα μιας χώρας που ζει σε πλήρη χρεοκοπία από την ημέρα που γεννήθηκε». Η διαπίστωση του Γάλλου παρατηρητή *Edmont About* εκφράστηκε στα μέσα του 19ου αιώνα. Στόχος του ήταν να περιγράψει την οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας από τα πρώτα έτη της ίδρυσης του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Το ελληνικό κράτος από την ίδρυσή του παγιδεύτηκε σε ένα εκθετικά διογκούμενο εξωτερικό χρέος που δεν επηρέασε μόνον την οικονομική αλλά και την κοινωνική καθώς και την πολιτική του εξέλιξη. Σε μία ιστορική διαδρομή διακοσίων ετών η χώρα κήρυξε τέσσερεις φορές επίσημα στάση των εξωτερικών πληρωμών κατά τα έτη 1843, 1893, 1932 και προσφάτως το 2010. Η ιστορία του ελληνικού δημοσίου χρέους από το 1830 έως και το 1932 περιλαμβάνει την ιστορία τριών επίσημων χρεοκοπιών, την επιβολή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου δύο φορές, τα έτη 1857 και 1898, καθώς και τον αποκλεισμό της χώρας από τις διεθνείς χρηματαγορές για τουλάχιστον πέντε δεκαετίες. Την ίδια στιγμή αποτελεί μια ιστορία οικονομικών παλινωδιών, έντονων κοινωνικών διεργασιών και πολιτικών μεταβολών. Σκοπός της συγκεκριμένης ανακοίνωσης είναι να εξετάσουμε συνοπτικά και να συγκρίνουμε τις συνέπειες των τριών χρεοκοπιών στην οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική σκηνή της Ελλάδας. Η έρευνα μας έχει στηριχθεί σε ένα ευρύ φάσμα αρχειακού υλικού όσο και σε δευτερεύουσες πηγές. Σε πρώτο επίπεδο θα προσπαθήσουμε να θέσουμε το χρονικό πλαίσιο της εκάστοτε χρεοκοπίας. Σε δεύτερο επίπεδο θα αναδείξουμε τις συνέπειες των κρίσεων στην οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική ζωή. Ενώ τέλος, σε ένα συγκριτικό αναλυτικό πλαίσιο θα ρίξουμε φως στις ομοιότητες και στις διαφορές ανάμεσα στις τρεις περιπτώσεις, αξιολογώντας τον βαθμό επιρροής της κάθε μιας στην ιστορία του ελληνικού κράτους.

Αναζητώντας το «πνεύμα του καπιταλισμού»: Η γερμανική Ιστορική Σχολή και οι διαμάχες για τις απαρχές του καπιταλισμού

Γιάννης Μηλιός, ομότιμος καθηγητής, *ΕΜΠ*

Το ζήτημα των απαρχών του καπιταλισμού αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας και αντιπαραθέσεων ανάμεσα στους βασικούς εκπροσώπους της λεγόμενης γερμανικής Ιστορικής Σχολής, με αφετηρία του βιβλίου του Werner Sombart *Ο σύγχρονος καπιταλισμός* (Der moderne Kapitalismus) που κυκλοφόρησε το 1902. Στο βιβλίο αυτό ο Ζόμπαρτ εισάγει την ιδέα ότι προϋπόθεση για να γεννηθεί ο καπιταλισμός αποτέλεσε το ήδη προϋπάρχον «πνεύμα του καπιταλισμού», το οποίο «γονιμοποίησε» και μετέτρεψε σε κεφάλαιο υφιστάμενες κατά την προκαπιταλιστική εποχή χρηματικές περιουσίες.

Το ζήτημα αυτό, των απαρχών ή της γένεσης του καπιταλισμού, που απασχόλησε τους συγγραφείς της Ιστορικής Σχολής και οδήγησε σε έντονες θεωρητικές διαμάχες μεταξύ τους κατά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, είχε ως «φόντο» τη Μαρξική θεωρία του καπιταλισμού και της γέννησής του, η οποία είχε ήδη αποκτήσει σημαντική επιρροή στις γερμανόφωνες χώρες, και απέναντι στην οποία οι υπό εξέταση συγγραφείς επιχείρησαν να διατυπώσουν μια εναλλακτική ιστορική ανάλυση και θεωρία.

Στο παρόν κείμενο θα ξεκινήσω παραθέτοντας τις βασικές θέσεις που διατύπωσε ο Μαρξ αναφορικά με τη γέννηση του καπιταλισμού στα ώριμα «οικονομικά» του έργα. Στη συνέχεια, αφού παρουσιάσω ένα περίγραμμα των θεωρητικών διαμαχών μεταξύ των εκπροσώπων της Γερμανικής Ιστορικής Σχολής σχετικά με τις απαρχές του καπιταλισμού, θα επικεντρωθώ στην έννοια «πνεύμα του καπιταλισμού», η οποία, καίτοι εισήχθη μεν από τον Βέρνερ Ζόμπαρτ, παρέμεινε μέχρι σήμερα θεωρητικά ενεργή μόνο στην τροποποιημένη από τον Μαξ Βέμπερ μορφή της. Τέλος, θα εξετάσω τους λόγους για τους οποίους η *Προτεσταντική ηθική* του Βέμπερ παραμένει μέχρι σήμερα αντικείμενο ευρείας αποδοχής και διαλόγου, καίτοι τα βασικά επιχειρήματα και συμπεράσματα του έργου αυτού έχουν καταρριφθεί επανειλημμένως, τόσο από ιστορικές πραγματείες όσο και από θεωρητικές αναλύσεις, παρελθούσες και πρόσφατες.

Lauderdale and Marx on the Paradox of Wealth: Welfare issues on the accumulation process from accouchement to maturity

Γιώργος Πισίνας, *ΤΟΕ, Πανεπιστήμιο Πατρών*

In this paper we attempt to revisit Marx through the work of Lauderdale and his ‘Paradox of Wealth’ bearing in mind the contemporary welfare issues (including ecological degradation). Initially we investigate generally the notion of wealth and note its centrality for economics. Subsequently, Lauderdale’s work is presented, and wealth is disticted from riches to contradict with them. The Paradox of Wealth suggests that a growth in terms of riches is associated with a diminution of wealth. Finally, we delve in Marx’s work to comprehend this phenomenon. An analysis based on goods is followed where the importance of appropriation for economies is supported. Then, the paradox is fully founded based on the capitalist form of appropriation (Primitive Accumulation). Lastly, the theory of primitive accumulation is further examined, and its contemporary relevance is demonstrated. Throughout this paper, we note that welfare (and wealth) is related to the socially mediated relation of Human to Nature. Therefore, the paradox of wealth is strongly associated with a contemporary discussion on welfare issues in the Anthropocene.

From Luxemburg to Sweezy: Notes on the Intellectual Influence of Hilferding's Finance Capital

Νίκος Στραβελάκης, TOE, EKΠΑ

This chapter is about the key political economy contributions which originated from Hilferding's "Finance Capital". It covers the period from its publication in 1910 to 1966 the year Monopoly Capital by Paul Sweezy and Paul Baran came out. I will show that the ideas associated with Finance Capital dominated economic thinking in the left during the second and third decades of the 20th century. In the 1930s the Great Depression marked a setback for the books' prestige. However, important economists, like Natali Moszkowska and Paul Sweezy, who elaborated on the realization/underconsumption version of monopoly theory during that period, initiated fresh interest in this line of thought. It was the conclusion of an intellectual effort that stemmed from the insights of Rosa Luxemburg. Their input established a scientific paradigm that gained recognition in the economic profession. Moreover, it offers an analytical explanation for the booming growth of finance following 1980 and the economic crisis which began in 2007/8. The most serious criticism towards Hilferding, Moszkowska, and Sweezy is that their conclusions rely on the neoclassical theory of perfect competition and its "dark side" monopoly "price setting". Neoclassical monopoly pricing means the rejection of the labor theory of value and constitutes a different argument from the one in Marx.

Η διαμάχη του Ben Fine και του Carlo Panico για τη φύση και τον προσδιορισμό του επιτοκίου και οι αντηχήσεις της στο σήμερα

Νίκος Πόντης, TOE, EKΠΑ

Την δεκαετία του 1980 αναπτύχθηκε στους κόλπους της Μαρξιστικής Σκέψης μια διαμάχη μεταξύ του Ben Fine και του Carlo Panico σχετικά με φύση και τον προσδιορισμό του επιτοκίου στην οικονομική θεωρία, αντηχήσεις της οποίας μπορούμε να δούμε και στο σήμερα (πχ η θεωρία του A. Shaikh στο Capitalism (2016) για το επιτόκιο πηγάζει από το σχήμα του Panico). Παρότι τόσο ο Fine, όσο και ο Panico ασκούν κριτική τόσο στην Νεοκλασική όσο και στη Μετα-Κεϋνσιανή προσέγγιση για το ότι αδυνατούν να αναπτύξουν μια θεωρία για το επιτόκιο και τη χρηματοπιστωτική σφαίρα που να συνάδει με την καπιταλιστική λογική, υπάρχει μια θεμελιώδης διαφορά στις προσεγγίσεις τους. Η πλευρά των Panico/Shaikh βλέπει τον κλάδο του finance ως ενός οποιουδήποτε άλλου καπιταλιστικού κλάδου, με τις δικές του τεχνικές απαιτήσεις και ο οποίος συμμετέχει στον καπιταλιστικό ανταγωνισμό και στην κλαδική εξίσωση του ποσοστού του κέρδους των ρυθμιστικών κεφαλαίων. Ο Shaikh, αναπτύσσοντας περαιτέρω τη θεωρία του Panico, ισχυρίζεται ότι το επιτόκιο συνιστά την τιμή παραγωγής του χρηματοπιστωτικού κλάδου. Αντίθετα, ο Fine τονίζει τη σημασία που έχει στην καπιταλιστική διαδικασία το χρήμα ως το γενικό ισοδύναμο και κατ' επέκταση ο χρηματοπιστωτικός κλάδος δεν νοείται απλά σαν ένας άλλος κλάδος, αλλά έχει ξεχωριστή σημασία. Επικεντρώνει την ανάλυση του στις λειτουργίες του χρήματος σαν χρήμα και χρήμα σαν κεφάλαιο και στις διαφορετικές αφηρημένες κατηγοριοποιήσεις του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου που τις διεκπεραιώνουν. Στο κομμάτι του επιτοκίου συγκεκριμένα, η λειτουργία του χρήματος ως κεφάλαιο διεκπεραιώνεται από το Τοκοφόρο Κεφάλαιο (Interest Bearing Capital) το οποίο παρέχει την απαραίτητη πίστωση στο παραγωγικό κεφάλαιο για τη μίσθωση εργατικής δύναμης και αγορά εξοπλισμού. Το επιτόκιο προκύπτει ως το αποτέλεσμα της διαμάχης του Τοκοφόρου με το Βιομηχανικό Κεφάλαιο και έχει ένα εγγενές χαρακτηριστικό μη προσδιορισιμότητας με όρους Εργασιακής Θεωρίας της Αξίας εν αντιθέσει δηλαδή με τις υπόλοιπες τιμές.

Ίντερνετ και Ιστορία Οικονομικών Θεωριών

Νίκος Θεοχαράκης, *ΤΟΕ, ΕΚΠΑ*

Το διαδίκτυο προσφέρει τη δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης στην πρωτογενή κυρίως βιβλιογραφία της οικονομικής σκέψης τουλάχιστον μέχρι τις πρώτες δεκαετίες το 20^{ου} αιώνα. Η εισήγηση θα αναφερθεί στους πρώτους δικτυακούς τόπους που προσφέρουν υλικό μελέτης στους ιστορικούς της οικονομικής σκέψης (McMaster Archive, HET Website, Liberty fund, Marxists.org, Mises.org), καθώς και στα μεγάλα αποθετήρια και μετα-καταλόγους που επιτρέπουν στον ερευνητή την πρόσβαση στα ψηφιακά τεκμήρια. Θα παρουσιαστούν παραδείγματα χρήσης των τεχνικών αναζήτησης και πρόσβασης.

Η εξέλιξη της οικονομικής σκέψης στην Ιαπωνία κατά τις περιόδους Μείτζι και Τάισο: μια σύντομη αναδρομή

Μαρία Γκουνγκόρ, *ΙΦΕ, ΕΚΠΑ*

Η Ιαπωνία, κατά τη λεγόμενη περίοδο Έντο (1603-1867), υιοθέτησε ένα σύστημα απομονωτισμού θα έλεγε κανείς, κλείνοντας τα σύνορά της, πέρα λίγων εμπορικών διαδρόμων (Ναγκασάκι, Έζο και Ριούκιου). Ο 19ος αιώνας ωστόσο, έφερε μαζί του αυξανόμενες εξωτερικές πιέσεις για το άνοιγμα των συνόρων (με αποκορύφωμα βεβαίως την έλευση, το 1853 -και ξανά το 1854-, του Αμερικανού αρχιπλοίαρχου Μάθιου Πέρρυ και των λεγόμενων «Μαύρων Πλοίων»). Ήταν ξεκάθαρο στους Ιάπωνες πως η πολιτική του απομονωτισμού δεν θα μπορούσε πλέον να υποστηριχθεί, στο νέο διεθνές σκηνικό. Μαζί λοιπόν με την πολιτική αλλαγή της νέας εποχής Μείτζι (1868-1912), η χώρα γνώρισε την ταχεία εισαγωγή γνώσης και πληροφορίας από τη Δύση, σε μια περίοδο ραγδαίου κοινωνικού και οικονομικού μετασχηματισμού. Τμήμα της γνώσης αυτής, αποτέλεσαν βεβαίως και οι οικονομικές θεωρίες που είχαν γεννηθεί στη Δύση και η χρησιμότητά τους για το ιαπωνικό παράδειγμα γρήγορα εξετάστηκε από στοχαστές της εποχής. Τοπικές έννοιες, ιδέες και θεωρήσεις βρέθηκαν να αμφισβητούνται ή/και επικαλούνται στις αναλύσεις των στοχαστών αυτών, να συμπληρώνουν ή/και να συγκρούονται με τις δυτικές ιδέες. Παράλληλα, την εισαγωγή στις βασικές οικονομικές έννοιες και θεωρίες, ακολούθησε η μελέτη σχολών όπως της γερμανικής ιστορικής σχολής ή των οικονομικών της ευημερίας, για να παρατηρηθεί ένα αξιοσημείωτο ενδιαφέρον για τη μαρξιστική σκέψη κατά τις δεκαετίες 1920-30. Καθοριστικό δε ρόλο, στη μελέτη οικονομικών θεωριών στη χώρα, είχε η πληθώρα έντυπων μέσων, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και η άμεση επαφή αρκετών νέων (κυρίως) με τη Δύση, μέσα από σπουδές σε πανεπιστήμια χωρών της Ευρώπης. Στο πλαίσιο αυτό, η περίοδος Μείτζι μπορεί να υποστηριχθεί πως αποτέλεσε μια προπαρασκευαστική περίοδο για την ιαπωνική οικονομική σκέψη, ενώ η περίοδος Τάισο (1912-1926) επέτρεψε την παραγωγή πρωτότυπων ιδεών σχετικών με οικονομικά ζητήματα. Η μελέτη επομένως, της ιαπωνικής οικονομικής σκέψης κατά την ταραχώδη αυτή περίοδο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ενώ εντασσόμενη στην ευρύτερη επαφή με την εξέλιξη της οικονομικής σκέψης στην Ανατολική (και βεβαίως όχι μόνο) Ασία, αποτελεί σημαντικό παράγοντα εξοικείωσης με την ιστορία της περιοχής και την κατανόηση της.

Πολιτική Οικονομία για το ευρύ κοινό: Η «Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια», 1956-1961

Αδαμάντιος Συρμαλόγλου, ΤλοΧρη, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Αντικείμενο της παρούσης εισήγησης είναι η εκλαΐκευση και διάχυση της Πολιτικής Οικονομίας στο ευρύ κοινό μέσα από την «Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια», που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα την περίοδο 1956-1961. Συνεργάστηκαν σε αυτήν έλληνες και ξένοι καθηγητές ανωτάτων σχολών και πανεπιστημίων, στελέχη τραπεζών, οργανισμών και δημοσίων υπηρεσιών, νομικοί, οικονομολόγοι και λογιστές, καθώς και προσωπικότητες του εμπορίου και της βιομηχανίας. Σε μια εποχή ψυχρού πολέμου και αντικομμουνισμού, με τις μετεμφυλιακές πληγές της ελληνικής κοινωνίας ανοικτές, τι είδους οικονομικές ιδέες αναπαρήγαγε η «Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια»; Ακολουθώντας μια πολυπρισματική προσέγγιση στην Πολιτική Οικονομία και στην «Οικονομική των εκμεταλλεύσεων», όπως ονομαζόταν τότε η επιστήμη που μελετούσε τα οικονομικά ζητήματα της αγοράς, αποτέλεσε πλούσια πηγή βασικών οικονομικών γνώσεων και χρηστικό έργο αναφοράς για τους λογιστές, που αποφοιτούσαν από την Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (ΑΣΟΕΕ) και τους εργαζόμενους σε διοικητικο-οικονομικές θέσεις.

The Vicissitudes of Power in Ferguson and Smith: Exploring Individualism and the: Notion of Civil and Commercial Society **

Γιάννης Παπαδόπουλος, ΔΕΠΣ, Πάντειον Πανεπιστήμιο

In this paper, we examine the ideas of two eminent members of the Scottish enlightenment, Adam Smith (1723–90) and Adam Ferguson (1723–1816) on power and civility (Bejan, 2017), a topic that had already in their age a long pedigree and left its mark on debates surrounding the concept and the project of Civil Society. Although these two important thinkers had a rather acrimonious relationship and many theoretical disagreements, they also shared common views on many aspects of the civil society project. Their differences have been either overlooked or not explored thoroughly.

We argue that their theoretical disputes are solely derivatives of their moral theory deviations that lie in the core of their analysis. Ferguson and Smith did not in fact disagree on the basic economic line of reasoning concerning the structure and evolution of the commercial society. Ferguson's skepticism and Smith's support of the commercial system were a result of their slightly different moral arguments, which influenced their view on the role of the state in economic affairs. This hypothesis was formed through a minutely examination of the primary and secondary bibliography, which illuminated the slight differentiations of moral philosophy analysis within the Scottish Enlightenment school.

It is therefore this paper's argument, that while concepts such as power, commodities and wealth are the basis of Ferguson's and Smith's different take on the commercial society, they are merely a reflection of these two philosophers' disagreement on concepts of virtue, comparative values and individual ethics.

****** Η ερευνητική εργασία υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «Υποτροφίες ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. Υποψηφίων Διδασκτόρων» (Αριθμός Υποτροφίας: 147)